שמעתא עמיקתא

גליון ת"ס | פרשת מקץ | תשפ"א | קהילת חניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם יש חובה להתחסן מפני נגיף הקורונה

א. חובה להתרחק מסכנה. **ב.** גדר סכנה שחייבים להתרחק ממנה. **ג.** לסכן חיי שעה כדי להינצל מודאי סכנה. **ד.** כדי להינצל מספק סכנה. **ה.** חובה או רשות.
ו. להיכנס לחשש חולי כדי למנוע סכנה רחוקה. **ז.** להתחסן כדי למנוע סכנה עקיפה . **ח.** לא הוכח הצלחת החיסון.

פתיחה

בימים אלו מתחילים בעולם לחסן נגד נגיף הקורונה, והשאלה האם ע"פ ההלכה יש חובה להתחסן.
[חיסונים מועילים למניעת הדבקות במחלות. ברוב החיסונים מחדירים בגוף את הגורם המזיק בעצמו מוחלש או מת על מנת שהמערכת החיסונית תזהה אותו ועי"ז תייצר נוגדנים כדי לחסלו, וכתוצאה מכך אף תייצר תאי זיכרון ע"מ לנטרלו בעתיד. בד"כ האדם אינו נהיה חולה כתוצאה מהחיסון, אולם לפעמים עלול לחוות סימפטומים קלים של המחלה. ויש סוג של חיסון שמחדירים אל הגוף את הנוגדנים, כשיש לטפל באופן מיידי במחלה. חיסון נגד הקורנה הוא שונה מהחיסונים הרגילים (עכ"פ בחלק מהחברות), כי הוא אינו פועל באמצעות החדרת גורם המחלה, אלא באמצעות החדרת חומר גנטי שגורם לתאי הגוף לייצר חלקים מהנגיף והם מעוררים את התגובה החיסונית הנ"ל].

א. חובה להתרחק מסכנה

איתא **בחולין** (י.) חמירא סכנתא מאיסורא. וכתי' **הרמ"א** (יו"ד סי' קטז סעי' ה) דעל כן יש ליזהר מכל דברים המביאים לידי סכנה, ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק איסור, ואסור לסמוך על הנס או לסכן נפשו. וכן הוא **בשו"ע** (חו"מ סי' תכז).
ויעוי' **בט"ז** (או"ח סי' סו ס"ק א) שלמד **מהגמ' ברכות** (לב:) שהמסכן עצמו עובר על (דברים פ"ד פס' טו) "ונשמרתם מאד לנפשותיכם". וכן נראה (שיש בזה איסור מהתורה) **מהרמב"ם** (רוצח פי"א ה"יד). וכן פסק **השו"ע** (חו"מ סי' תכז סעי' ח).
אלא דצ"ע בזה שהרי **הרמב"ם** (שם ה"ה-ו) כתי' דהרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכ"נ, לא ישתה מים מגולים וכו'. ומשמע שאין בזה אלא איסור דרבנן. וע"כ לחלק בין סוגי הסכנות, והיכן שהסכנה ממשית י"ל דאיכא איסור דאו', אבל היכן דאיכא רק חשש סכנה י"ל דהוי מדרבנן. וכ"כ לחלק **האג"מ** (חו"מ ח"ב סי' עו). ועי' **בדברי מלכיאל** (ח"ב סי' נג אות ב) שהרמב"ם הביא שם רק דברים הכוללים שנזכרים בש"ס השייכים בכל עת. ועי' עוד בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון ק"י.

ב. גדר סכנה שחייבים להתרחק ממנה

ובעניין גדר סכנה קרובה שחובה להתרחק ממנה מצינו **במנח"ש** (תנ' סי' לז ד"ה ולענין) שכתי' דכל שדרך רוב בנ"א לברוח מזה כבורח מפני הסכנה ה"ז חשיב כספק פק"נ, אבל אם אין רוב בנ"א נבהלים ומפחדים מזה אין זה חשיב סכנה, ע"כ. ולפי"ז במצבים שמחמת התפרצות מחלה יש סכנה לאנשים י"ל שחובה להתחסן ע"מ למנוע סכנה. וכן מתבאר **מהמנח"ש** שם בענין חיסון לאבעבועות לילדים, ומ"מ כתי' שכשאין בנ"א רגילין כלל לעשותן בבהילות, אף אם באמת יש בזה קצת סכנה מ"מ בכה"ג אמרינן דשומר פתאים ד' וחלילה לחלל שבת עבור כך, משא"כ אם א' נמצא במקום כזה שיודע ברור שאם לא יתחסן בשבת יצטרך לחכות ד' או ה' שנים, כיון שבזמן מרובה כזה ודאי נבהלים ומפחדים לשהות, אפשר דשפיר חשיב כפק"נ ודוחה שבת, ע"כ. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליונות ק"י ותכ"ג. ולפי"ז אנשים שהם בכלל סכנה מפני נגיף הקורונה י"ל שחובה עליהם להתחסן.

ג. לסכן חיי שעה כדי להינצל מודאי סכנה

אלא שבמקום שיתכן שהחיסון יזיק או יסכן אותו יש לדון האם עדיף שיסתכן ע"מ להציל עצמו מודאי סכנה.
איתא **בע"ז** (כז:) חולה קרובה שחובה להתרחק ממנה אם יחיה או ימות מחמת חוליו אסור לו להתעסק ברפואתו ע"י עכו"ם (כי חוששים שיהרגנו, בזמנם שהיו חשודין על שפיכות דמים), אולם אם ודאי ימות ממחלתו מתרפאין ממנו אע"פ שיש חשש שיהרגנו. והקשו שם שאם ודאי ימות למה יכנס בספק סכנה מיידית והרי יש כאן ספק חיי שעה, ותירצו דלחיי שעה לא חיי'. ופרשו **התוס'** שאע"פ שאמרו **ביומא** (פה.) מפקחין עליו את הגל בשבת לחוש לחיי שעה, איכא למימר דהכא והתם עבדינן לטובתו, דהתם אם לא תחוש ימות, והכא אם תחוש ולא יתרפא מן העכו"ם ודאי ימות, וכאן וכאן שבקינן הודאי למיעבד הספק. וכן פסקו **הטשו"ע** (יו"ד רסי' קנה).
והשבות יעקב (ח"ג סי' עה) למד מכאן במי שחלה וכל הרופאים אומדין שודאי ימות תוך יום או יומים, אך שאומדין שיש עוד רפואה א' שאפשר שיתרפא מחוליו וגם אפשר להיפך שאם יקח רפואה זו אם אינו תצליח ח"ו ימות מיד תוך שעה או שתים, שמותר לעשות רפואה זו. והביאו **הג' מהרש"א** (יו"ד רסי' קנה). וכן פסק **החכ"א** (כלל עג בנ"א אות צג). וכן נקט **הבנין ציון** (סי' קיא) כי הרי התירו לחלל שבת לחשיב"ס דאיסור סקילה משום פקו"נ, אע"פ שאפשר שבכל אופן ימות או שיחיה גם בלא רפואה זו, כ"ש שיש להתיר ספק איסור רציחה דאיסור סייף, משום ספק פקו"נ, ע"כ. **וכהשבו"י** נקטו גם **האג"מ** (יו"ד ח"ג סי' לו), **החזו"א** (יו"ד סי' סט ס"ק ב) **והמנח"ש** (ח"ב סי' פב אות יב). ועי' **באחיעזר** (ח"ב יו"ד סי' טז אות ו) שנקט **כהשב"י** אף כשהסיכון לחיי שעה הוא גדול, ודלא **כהמשנת חכמים** דרק בספק השקול מותר. ועי' **באג"מ** (שם ד"ה אבל). ודעת **הגריש"א זצ"ל** (אסיא חי"ד א-ב עמ' 64) שאם יש סיכוי של לכל הפחות שלשים אחוז שהטיפול שמסכן את חיי השעה יצליח מותר להזדקק לו. ועי' **בדעת תורה** (סי' שכח על סעי' י) **ובדרכ"ת** (סי' קנה ס"ק ב). וכתי' **הר"ש משנ"ץ** (ד"ה לחיי) דמ"מ היכא דידוע שאין רפואתו מועלת כי אם לחיי שעה, טוב שיניח ויעמוד בספק, דשמא מעצמו יתרפא לגמרי, ע"כ.
ועי' **באחיעזר** (שם) שכתי' דאין חילוק בין חיי שעה לזמן מועט של יום או יומים או איזה חדשים. ועי' **בדרכ"ת** (סי' קנה ס"ק ו) בשם **החכמ"ש**, ועי' מש"כ על דברי **בדברי יציב** (יו"ד סי' ריט) ועי' **עוד באג"מ** (שם ד"ה בדבר פירוש חיי שעה).
יוצא שבמצב של ודאי סכנת חיים רשאי לקחת דבר שהוא ספק אם יועיל אף שיתכן שיזיקנו ומחמתו אף חיי שעה לא יחיה.
ולפי"ז ה"ה באופן שיש מחלה מסוכנת הגורמת חשש פקו"נ ממש דניתן להתחסן מפניה אפי' אם יש בה חשש סכנה רחוקה.
שו"ר **בתפארי"** (יומא פ"ח מ"ו בועז אות ג) שכתי' כדברינו והוכיח כן מתוסי' הנ"ל, ועל כן כתי' שיש ללמוד מכאן היתר לעשות אינאקולאטיאן [חיסון] של פאקקעין [לאבעבועות שחורות], אף שאי' מאלף מת עי"ז, עכ"פ אם יתהוו בו הפאקקעין הטבעיים הסכנה קרובה יותר, ולכן רשאי להכניס א"ע בסכנה רחוקה כדי להציל א"ע מסכנה קרובה. ועיי"ש שהביא עוד ראיה ממ"ש **הב"י** (חו"מ סי' תכו) בשם **הירושלמי** דחייב אדם להכניס א"ע בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, ואף לפוסקים שלא הביאו הך ירושלמי, י"ל דס"ל כר' יוסי **בנדרים** (פ:), דאמרינן חייך קודם לחיי חבירו (עי' בזה להלן), אבל להצלת גוף עצמו, אע"ג שאינו חיוב רשאי. דהרי גם לרי"ף ורמב"ם י"ל דאע"ג דאינו חיוב למסור א"ע עבור חבירו, עכ"פ רשאי הוא, ע"כ. ועיי"ש (אבות פ"ג בועז אות א) שמנה בין חסידי אומות העולם את "יענער" שהמציא את החיסון נגד האבעבועות שחורות.
ועתה העירוני **מספר הברית** (ח"א מאמר יז נפש החי שבמדבר עמ' קיט:) שכתי' בענין חיסון הנ"ל שעמדו זקני ישראל ותופסי תורה בדור הזה והתירו זאת ומהם מכריזים ומזרזים לרבים על הדבר ואומרים להם שחיוב גדול הוא על כל איש לעשות כן לבניו ובנותיו הקטנים, ועיי"ש שמבאר איך גילו את החיסון ואיך היו מבצעים אותו בזמנו. ועי' עוד בזה **בזרע אמת** (יו"ד ח"ב סי' לב) הובא **בכה"ח** (יו"ד סי' קטז אות ס). ועיי"ש בשם **הזבחי צדק** (שם אות מא) שכתי' שבזמננו יש רופאים מומחים ע"ז שעושין החיסון ולא ניזוק אדם מעולם וכן מעשים בכל יום. והוסיף **הכה"ח** דעתה נתחכמו יותר הרופאים שעושין זריקה ע"י מחט, עיי"ש.

ד. כדי להינצל מספק סכנה

ועי' **באג"מ** (יו"ד ח"ג סי' לו) שמבואר שאף במקום ספק חיי עולם רשאי לסכן חיי שעה, אלא שהכל לפי גודל הסיכון של החיי שעה והחשש לחיי עולם. ולפי"ז ה"ה בנ"ד הכל תלוי לפי גודל הסיכון שיש לאדם מחמת המחלה מול הסיכון שיש בקבלת החיסון.

ה. חובה או רשות

ועי' **בתפארי"** הנ"ל שמשמע דהא שמסכנים חיי שעה מפני חיי עולם אינו אלא רשות. וכן משמע **מספר הברית** הנ"ל. **והאג"מ** (חו"מ ח"ב סי' עד אות ה ויו"ד ח"ג סי' לו ד"ה ובדבר אם) כתי' שהוא רשות בספק השקול, אבל אם הרופא משער שיועיל הניתוח או שאר עניני רפואה הוא חיוב. ועיי"ש (יו"ד ח"ד סי' כד אות ד וחו"מ ח"ב סי' עג אות ה) דבכה"ג יש אף להכריח את החולה אם אין חשש שזה יגרום לו סכנה גדולה יותר.

פניני הלכה

האם מי שאינו שומע מצטרף למנין בחזרת הש"צ

כתב **הטור** (סי' קכ"ד) צריך שיכוין כל יחיד ויחיד למה שאומר השליח ציבור. וז"ל א"א הרא"ש בתשובת שאלה יש לגעור באותם המגביהים קולם ואומרים עם החזן תפלת שמנה עשרה וקדושה וכו', והחזן מתפלל להוציא מי שאינו בקיא והקהל יש להם לשתוק ולכוין לברכת החזן ולומר אמן. וכשאין תשעה בבית הכנסת המכוונים לברכת שליח צבור קרוב בעיני להיות ברכת שליח צבור ברכה לבטלה, כי נתקנה ברכת שליח צבור לאמרה בעשרה וכשאין תשעה המכוונים לברכותיו נראה כברכה לבטלה, לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה זולתו ויכוין לברכת החזן. ע"כ.
והובא לדינא **בשו"ע** (שם ס"ד). וכתב שם **הט"ז** (ס"ק ב') - מזה נראה שאין מצרפים למנין מי שאינו שומע אע"ג שהוא בקפח.
וכתב שם **במשב"ז** - אין שומע אין מכוין לברכת ש"צ, ונתקנה בי' עם הש"צ, אבל שומע ואינו מדבר מצטרף אע"פ שאינו עונה אמן. ובסימן נ"ח ס"ח מבואר בהמחבר דחרש שומע ואין מדבר או אין שומע ומדבר מצטרף, וכ"כ הא"ר כאן אות ח'. ע"כ.
ואפשר דס"ל לט"ז דשאני חזרת הש"צ דבעינן שיכוונו השומעין לברכת השליח ציבור, וע"כ אע"ג דהמדבר ואינו שומע דינו כפקח ומצטרף למנין עשרה לענין קדיש, כמבואר במחבר בסי' נ"ח ס"ח, מ"מ אינו מצטרף למנין עשרה בחזרת הש"צ.
וזה דלא **כהא"ר** (סי' קכ"ד ס"ק ח') שכתב - זה לשון **פרישה** (דרישה ס"ק א') קרוב אבל לא ממש, כי כבר כתב ריש סי' נ"ה דאם התחיל בי' ויצאו מקצתן הש"צ גומר, גם נתבאר בב"י דאפי' קצת ישנים או מספרים שמועות אפי' הכי הש"צ מתפלל וגומר תפלתו עכ"ל. ולפ"ז ה"ה מדבר ואינו שומע מצטרף למנין, וכ"כ הב"י ושו"ע ולבוש להדיא בסי' נ"ה, ובב"י שם בשם האגור (סי' רנ"ב) מפורש יותר, ודלא כהט"ז.
והיינו דס"ל דדין חזרת הש"צ כדין שאר דברים שבקדושה, וכשם דבכל מקום שומע ואינו מדבר מצטרף למנין, ה"ה לענין חזרת השליח ציבור.
ומצינו **בפר"ח** בסי' נ"ה שכתב - דין המדבר ואינו שומע יש לגמגם בו לדעת הרא"ש (כלל ד' סי' י"ט). ומיהו אי מכוין הברכות וכשרואה עונין עונה עמהן דומיא דהנפת סודרין מאלכסנדרייא של מצרים (סוכה נא:) לכו"ע מצטרף. וכפי זה אין מכאן ראיה לדין ישן, דידלמא שאני הכא דא"פ שאינו מכוין איכא ראוי לבילה טפי מישן, ודין שומע ואינו מדבר מוסכם לכולי עלמא דהא קימ"ל (ברכות מה:) שמע ולא ענה יצא, הגם שיש לדחות ולומר דשאני התם דהוי ראוי לבילה, מ"מ מסתברא ודאי דשומע ואינו מדבר מצטרף לכו"ע, אבל מי שאינו יודע לענות אינו מצטרף.
ומבואר בדבריו דס"ל דדינא דהרא"ש גבי חזרת הש"צ המובא בסי' קכ"ד, סותר לדינא דהמחבר בסי' נ"ה, וכשם דלענין חזרה מבואר בראא"ש דאינו מצטרף ה"ה לאמירת קדיש. אלא דמבואר בדבריו דס"ל דכל היכא שעונה עמהן כגון שמסמנים לו סיום הברכה ע"י איזה סימן, שפיר מצטרף למנין עשרה אע"פ שאינו שומע ברכות השליח ציבור.
ומצינו **במשנ"ב** שכתב על דברי המחבר בסי' נ"ה (ס"ק"ח) דחרש המדבר ואינו שומע הרי הוא כפקח ומצטרף - ודעת הט"ז לקמן סי' קכ"ד ס"ק ב' שאין מצרפין למנין מי שאינו שומע אע"ג שהוא מדבר, שלא ידע לענות אמן על הברכות שמברך השליח ציבור. אכן הרבה מסכימים עם פסק השו"ע וסוברין שאין זה מעכב לענין צירוף. ואם הוא מכוין הברכות וכשרואה שעונין עונה עמהם, דומיא דהנפת סודרין בבית הכנסת של אלכסנדריא, שמבין בשעה שמסיים הש"צ סוף הברכה ועונה אמן לכו"ע מצטרף.
ומבואר בדבריו דס"ל דהט"ז בסי' קכ"ד פליג על דברי המחבר בסי' נ"ה, וטעמא דהט"ז משום דאינו יודע לענות אמן על ברכות הש"צ, וע"כ היכא שרואה שעונים ועונה עמהן מצטרף לעשרה אף לדעת הט"ז.
ובאמת יש מקום לומר דהט"ז ס"ל לחלק בין אמירת

ו. להיכנס לחשש חולי כדי למנוע סכנה רחוקה

ונראה שאף מי שאינו בכלל קבוצת סיכון וע"כ אינו בכלל סכנה מ"מ רשאי להתחסן ע"מ למנוע חשש סכנה אפשרית ע"י התדבקות במחלה, אף כשיש חשש רחוק של סיבוכים או נזקים לגופו מחמת החיסון (ללא חשש פקו"נ), דהרי בכה"ג ליכא משום ונשמרתם כי אין חשש סכנה. ואף משום איסור בל תשחית י"ל דליכא כי אע"פ שכתי' **הרמב"ם** (חובל ומזיק פ"ה ה"א ושבועות פ"ה הי"ז) שאסור לאדם לחבול בעצמו. וכן פסק **השו"ע** (חו"מ סי' תכ סע' לא), מ"מ כשם שאיסור בל תשחית בחפצים וכדו' כשהוא לצורך שרי כי אין זה דרך השחתה, ה"ה שרשאי לחבול בגופו לתועלת. וכעין זה כתב **הערול"נ** (יבמות יג: ד"ה דאמר), עיי"ש. ואע"פ **שהתוס'** (ב"ק צא: ד"ה אלא) כתבו שאסור לחבול בעצמו אפי' לצורך. יש לחלק בין גודל הרווח נגד ההפסד. וכמו שמצינו **בב"ק** (צא:), **ברמב"ם** (מלכים פ"ו ה"ח), **ברמ"א** (יו"ד סי' כח סע' כא) ובנו"כ שם ובעוד מקומות. וכן מבואר גם **באג"מ** (יו"ד ח"ג סס"י לו והנה כפ"), עיי"ש.

ובדרך זה מצינו **ביבמות** (סח:) דיהודית דביתהו דר' חייא לקחה כוס עיקרין למנוע צער. ומבואר שמותר לגרום קלקול בגוף מפני צער. ועי' עוד **במ"ב** (סי' רב ס"ק כז) שנקט שדברים שנהנין מהם אע"פ ש"מזיקין" מברכים עליהם. ומסתבר דלא ברשיעי עסקינן. שו"מ **בדברי מלכיאל** (שם) שכתי' שודאי אסור לאכול כל דבר המזיק לאיזה מחלה משום ונשמרתם לנפשותיכם, אלא שמצינו בש"ס דברים שקשים למעיים וכדו' ולא מצינו שאסור לאוכלם, והענין דהוא רק מצוה דרך כלל שישמור כל אחד את נפשו מדבר שיכול להזיק לבריאותו והכל לפי העת והאדם, ע"כ. ועי' **בנוב"י** (יו"ד תני' סס"י י) שלצורך **פרנסה** שרי לסכן עצמו כי התורה התירה זאת. והביאו **האבנ"ז** (או"ח סס"י תכח אות יא). וכ"כ **הקרן אורה** (מו"ק יד. ד"ה שוב). ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליונות רכ"ג – רכ"ד. וא"כ בנ"ד נראה דשרי. וכבר אמרו **בפסחים** (מב:) כל מילי דמעלי להאי קשה להאי ודקשה להאי מעלי להאי. **ופרש"י** כל דמעלי - לחולי זה קשה לזה, המועיל ללב קשה לעינים, או לא' מתחלואי שאר האברים, ע"כ.

ונראה שבמקום שרשאי להתחסן וכדו', אף בניו ובנותיו הקטנים רשאי לחסן וכמו שמצינו **במעיל צדקה** (סי' כו ד"ה ונחזור) דהיכן שאדם רשאי ע"פ הלכה ללכת על אף חשש סכנה, אף את בניו מותר לקחת עמו, עיי"ש.

ז. להתחסן כדי למנוע סכנה עקיפה

ויש לעיין האם יש חובה גם לאלו שאינם בקבוצת סיכון להתחסן ע"מ למנוע שרשרת הדבקה העלולה לסכן אחרים, וכמו כן ע"מ למנוע סכנה לאלו שעלולים להיות בסכנה אע"פ שאינם בכלל קבוצת סיכון.

כתי' **הרמב"ם** (רוצח פ"א הי"ד) דכל מכשול שיש בו סכ"נ מ"ע להסירו ולהשמר ממנו שנא' השמר לך ושמור נפשך, ואם לא הסיר, ומניח המכשולות המביאין לידי סכנה, ביטל מ"ע ועבר על לא תשים דמים, ע"כ. מבואר שיש חובה להרחיק כל חשש סכנה מחברו ובמקום שאין החשש רחוק הוא איסור תורה. ועי' מש"כ בזה בס"ד **בשמעתא עמיקתא** גליון תכ"ג.

אלא דיש לעיין בזה כי בנ"ד הרחקת המחלה הוא ע"י חשש נזק לגוף. אלא שמצינו **למ"א** (סס"י קנו) שיש חיוב להכנס בצער וכאב אם יש צורך בכך להציל את חברו. ולפי"ז ק"ו בנ"ד שיש משום הצלה דרבים.

אלא דצ"ע ע"ז מהא **דנדרים** (פ:) מעיין של בני העיר חייהן וחיי אחרים חייהן קודמין לחיי אחרים כו', כביסתן קודמת לכביסת אחרים, חיי אחרים וכביסתן חיי אחרים קודמין לכביסתן, רבי יוסי אומר כביסתן קודמת לחיי אחרים. ופירש **הר"ן** דכיון דבמניעת כביסה איכא צערא טובא חיי נפש הוא. ומבואר דלר"י צער דידהו עדיף מסכנה של אחרים. וכבר העיר בזה **במנחת פתים** (או"ח שם).

ועי' **בשו"ע** (אה"ע סי' פ סע' יב) שכתי' ע"פ **הרמב"ם** שאשה כל זמן שמניקה את בנה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה יין ודברים שיפין לחלב, פסקו לה מזונות הראויות לה והרי היא מתאוה לאכול יותר או לאכול מאכלות אחרות מפני חולי התאוה שיש לה בבטנה, הרי זו אוכלת משלה כל מה שתרצה ואין הבעל יכול לעכב ולומר שאם תאכל יותר מדאי או תאכל מאכל רע יומות הולד מפני שצער גופה קודם. וע"פ **הטור** כתב דיש מי שאומר שיכול לעכב. והקשה **החלקת מחוקק** (ס"ק כב) ע"ד הרמב"ם דאם לולד ספק סכנה ולה אין סכנה רק צער מהי תיתי דמכח צער תסכן הולד, ואם גם לה סכנה לא ידעתי מי שחולק ע"ז דחייה קודמין בודאי. **ובב"ש** (ס"ק טו) כתי' ליישב דאפשר לומר שאע"ג שמגיע לולד ספק סכנה מ"מ מותרות לאכול כדאיתא בנדרים בשם ר"י, אלא דרבנן פליגו ע"ז וס"ל חיי אחרים קודם ומנ"ל לרמב"ם לפסוק כר"י, ע"כ. ומבואר דס"ל דלהלכה קיי"ל כרבנן. **וביחוסי תנאים ואמוראים** (לרבינו קלונימוס ד"ה בן פטורא) כתי' דלעולם אף רבי יוסי מודה לרבנן היכן דאיכא משום סכנה ממש לאחרים. וכן מבואר **באג"מ** (יו"ד ח"א סי' קמה). מעתה לא קשה על המ"א הנ"ל. וכן פסק **הגרשז"א זצ"ל** (נשמת אברהם חו"מ סי' תכו אות 6). ועי' עוד **בשעמתא עמיקתא** גליונות רל"ו ותמ"ז. ועיי"ש דסכנה דרבים דוחה סכנה דיחיד. ולפי"ז נראה שמותר להתנדב לצורך בירור של יעילות חיסון ע"מ להציל רבים מסכנת נפשות מחמת חולי.

ולפי"ז י"ל דחלה חובה על בני העיר להתחסן כדי למנוע סכנה דרבים אלא דנראה דכל כגון דא תלוי בהחלטת בית הדין או מנהגי המקום כי יש בזה משום תקנת הצבור כמו שמצינו בחו"מ ריש סימן קס"ג.

ח. לא הוכח הצלחת החיסון

והנה בגוונא שלא הוכח שהחיסון יעיל, אכתי נראה דיש לנסותו ע"מ למנוע חשש סכנה, דעד כאן לא קא' **המ"א** (רסי' שכח) שאין מחללין שבת במקום שאין הרפואה ידועה, כי בכה"ג סכנה אינה דוחה שבת, אבל בחול ודאי יש לנסותה שהרי מה שבידו לעשות יעשה. ועי' **במהרי"ל דיסקין** (קו"א אות לח) שאף מחללין שבת בכה"ג ע"י איסור דרבנן. **ובערוה"ש** (סי' שכט אות יב) מוכח שבאופן שידוע שהתרופה מרפאה אלא שאין ידוע אם במקרה זה יהיה כן, גם מחללין שבת. ועי' **בשמעתא עמיקתא** גליון שכ"א.

אלא שאם לא ידוע באופן ודאי שאינו מזיק לגוף או מסכנו נראה, שיש להמנע מלקבלו אא"כ יש סכנה ממש מחמת המחלה דבכה"ג מותר להכנס בספק סכנה ע"מ להינצל מודאי סכנה כמבואר לעיל. אולם במקום שחברות המייצרות אותה וכן גופים שונים בדקוה ע"י מומחים ומצאו אותה כיעילה, נראה שנאמנים דלא מרע לאומנתייהו. שהרי אם הדבר יתברר כלא נכון עלולים להתבע ע"י הניזוקים. ואף במדינות שיש בהם חוק שלא ניתן לתבוע חברות המייצרות חיסונים, אכתי י"ל דיש בזה משום לא מרע לאומנותייהו כי החברה תאבד אמינותה ותפסיד ממון הרבה. וכן מצינו **בשו"ע** (יו"ד רסי' קנה) שפסק דכל חולי שיש בהם סכנה אין מתרפאים מעכו"ם דחיישינן לשפיכת דמים ואם הוא מומחה מתרפאים. וביאר **הש"ך** (ס"ק ג) דלא מרע אומנותיה. וכן מצינו בעוד מקומו, עי' יו"ד סי' קי"ד (סע' ה) וסי' קי"ז (סע' ט) ואו"ח רסי' כ'. ועי' עוד **בשמעתא עמיקתא** גליון ל' בענין נאמנות הרופאים. ובגליון צ"ז בענין נאמנות חכמת המדע. והכל לפי הענין.

מסקנא דדינא

א' מחלה המסכנת חיי האדם בוודאות, אם יש לה חיסון חייבים להתחסן מפניה. ואף באופן שיש ספק סכנה בקבלת החיסון יש להתחסן כי עדיף להיכנס בסכנת חיי שעה כדי להינצל מסכנה ודאית, אלא שבאופן זה אינו אלא רשות. ואם חשש הסכנה המיידית רחוקה י"א שאף יש חיוב בדבר. על כן בנ"א שהוא בכלל קבוצת סיכון ויש חשש גדול שידבק במחלה ויסתכן, עליו להתחסן כשחשש נזק של החיסון הוא רחוק עכ"פ. ועי' עוד בסמוך. **ב'** מי שאינו מסוכן אצלו המחלה, אינו חייב להתחסן (עי' עוד בסמוך). ומ"מ אם הוא מעדיף לעשות כן ע"מ להתרחק אף מחשש סכנה רחוקה רשאי לעשות כן אף כשיש חשש חולי כתוצאה מקבלת החיסון (אם אין בזה חשש סכנה ממש). **ג'** אם התחסנות של המונים אף מאלו שאינם בקבוצת סיכון מונעת שרשרת הדבקה של המחלה, ועי"ז יש מניעה של סכנה של רבים (כגון מאלו שבקבוצת סיכון ואף מאלו שאינם בקבוצת סיכון אלא שבכל זאת המחלה עלולה לפגוע בהם), חל חובה להתחסן ע"מ למנוע סכנה של רבים, והדין כן אף אם החיסון עלול להזיק קצת (ללא חשש סכנה). ומ"מ החלטה זו תלויה בשיקול הנתונים לפי המקום והזמן ע"י מנהיגי הדור. **ד'** באופן שלא הוכח שהחיסון יעיל ואינו גורם שום נזק, נראה שיש להמנע מלקבלו עד שיתברר הדבר, אא"כ יש סכנה ממש שבכה"ג מותר להיכנס בספק סכנה ע"מ להינצל מודאי סכנה כנ"ל. אולם במקום שחברות גדולות וכן גופים שונים בדקו החיסון ומצאו כיעיל ושאין בו חשש נזק, נראה שנאמנים דלא מרעו לאומנתייהו. ועל כן נראה שבחיסון נגד נגיף הקורונה ניתן לסמוך על המומחים שהחיסון יעיל ושאין לחוש לסכנה מחמתו, ועל כן ראוי להתחסן (למעט במקרים שיש מחלות רקע וכדומה שבאופן זה יש להתייעץ מראש עם רופא מטפל). וכן הורו גדולי דורנו.

קדיש לחזרת הש"צ, דשאני חזרת השליח ציבור שצריך שיהיו העשרה מכונין לברכותיו. ולפי"ז י"ל דלדעתו אף אם יראה שעונין ויענה עמהן לא יצטרף למנין עשרה, כיון דעכ"פ אינו יכול לכוין לברכות הש"צ דהרי אינו שומען.

ויעויין **בשו"ע הגר"ז** סי' נ"ה ס"ז שכתב - אם התחיל אחד מעשרה להתפלל תפלת י"ח לבדו ואינו יכול לענות עמהם, אעפ"כ מצטרף עמהם, וה"ה לב' או ג' או ד' כל שנשאר הרוב שעונין אמן אין עניית המיעוט מעכבת, שאין אמירת דבר שבקדושה בי' תלוי בענייתן רק שיהיו שם, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, על כל עשרה שהם בני קדושה שכינה שורה עליהם ויכולים לומר דבר שבקדושה, כגון קדיש וברכו או אפילו קדושה אם הש"צ לא התפלל עדיין בלחש לעצמו, אבל כשהש"צ חוזר התפלה פעם ב' צריך ליזהר שיהיו ט' שומעין ועונין אמן אחרינו שלא יהיה ברכותיו לבטלה כמ"ש סי' קכ"ד ס"ו.

ובסי' קכ"ד ס"ו כתב - כששי"צ חוזר התפלה יש לכל הקהל לשתוק ולכוין לברכות שמברך הש"צ ולענות אמן, ואם אין ט' מכוונים לברכותיו קרוב להיות ברכותיו לבטלה וכו', שאם אין ט' המכוונים לתחילת הברכות הרי הש"צ אומר תחלת הברכות לבטלה וכו', וכיון שתקנת חכמים היתה שישמעו ט' לפחות גם תחילת הברכות כדי להוציא את שאינו בקיא לא בטלה תקנתם אף עכשיו שכולם בקיאים כמו שנתבאר, וכל אדם יעשה עצמו כאילו אין ט' זולתו ויכוין לכל ברכה מראשה עד סופה. ע"כ ע"ש.

הרי שכתב להדיא לחלק בין חזרת השליח ציבור לשאר דברים שבקדושה. ומבואר בדבריו דבחזרת השליח ציבור צריך שיהיו ט' שומעים ומכוונים לכל ברכת השליח ציבור, ולא סגי ששומעים סוף הברכות בלא תחילתן. וא"כ אף אם יראה החרש דעונין ויענה עמהן לא מהני, דהלא מ"מ אינו יכול לשמוע כל ברכות הש"צ מתחילת עד סופן. וכפשטות הט"ז.

ויעוי' **בבן איש חי** שכתב (ש"ר פרשת ויחי ס"ו) - חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחים, ומצטרפים לכל דבר שבקדושה אע"פ שאין עונים עמהם, ואפי' אם יש שלשה וארבעה מאלו, כל שיש רוב עונים מצטרפים, חוץ מן החזרה של תפלת י"ח, דבעינן תשעה שומעין חזרת שליח ציבור ועונין אמן.

חזינן דאף דעתו לחלק בין חזרת השליח צבור לשאר דבר שבקדושה, וכן סתם דבריו דאינו מצטרף לחזרת השליח ציבור.

מיהו מדבריהם נראה דאף שומע ואינו מדבר אינו מצטרף למנין עשרה בחזרת השליח ציבור, כיון דעכ"פ אינו עונה. ודלא כדנראה מפשטות דברי הט"ז דדוקא שאינו שומע אינו מצטרף, וכן מבואר במשב"ז הנזכר דבשומע ואינו מדבר מודה הט"ז דמצטרף. ויעו' בזה **בכה"ח** (לגר"ח סופר זצ"ל - סי' קכ"ד ס"ק י"ז).

העולה לדינא - נחלקו האחרונים אם המדבר ואינו שומע מצטרף למנין עשרה בחזרת השליח ציבור. והיכא דאפשר טוב שיהיו ט' שומעים ועונים בלעדיו. ובאופן דהוא אחד מהט' עונים טוב שיסמנו לו מתי הם עונים ויענה עמהן.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

הדלקת נרות (ג)

תפילת האשה על הילדים בשעת הדלקת נרות - "האשה הטובה היא סיבה לתורה שהיא יכולה להמשיך את בנה לבית המדרש לפי שהיא מצוייה בבית, והיא מרחמת עליו בכמה מיני געגועין כדי להמשיך אותו אחר למוד התורה מנעוריו, "וגם כי יזקין לא יסור ממנה".

ולכך ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת הנר של שבת שהיא מצוה מוטלת עליה, שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית המצוה, ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה הנקראת אור שנאמר "כי נר מצוה ותורה אור", וכן דרשו רז"ל: (שבת כג:) האי מאן דרגיל בשרגי הויין ליה בנים תלמידי חכמים". (רבנו בחיי שמות יט, ג, והובא במג"א ומשנ"ב סי' רס"ג, ב)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון – טל': 6761* יש להקיש 3–3–1 שלוחה 65

הגליון נתרם ע"י המשפחה החשובה משפחת קולני שיחי'

להצלחה ברוחניות וגשמיות לכל יוצאי חלציהם, לרפו"ש של יהונתן בן גנית, יולנדה בת לאה, ראובן בן יערית גנית ולילך בנות שמחה וליאורה לאורה בת יולנדה בתושח"י

ולע"נ יצחק בן דוב למשפחת שרייר ז"ל

© שמעתא עמיקתא – לקבלת הגליון מדי שבוע בדוא"ל, ניתן לשלוח בקשה לכתובת: amikta@amikta.co.il או amikta571@gmail.com